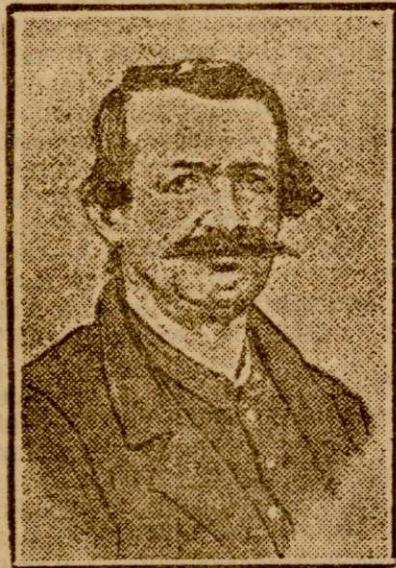

INSEMNĂRI

Avram Iancu

Numele eroului Munților Apuseni răsună azi în lung și larg — cum răsunase cu șaptezeci — cinzeci de ani în urmă, pe buzele tuturor, ori l-au cunoscut, sau au luat cunoștință de faptele lui. Cu admirație entusiastă, fără seamăn, atunci, după stingerea revoluției, când fiecare om, tânăr sau bătrân, femeie sau copil, știa să povestească o pildă măreață despre acela care fusese pe câmpul de război, un luptător aprig, un strateg minunat, iar în cruda învâlmășag al urei aprinse dintre cele neamuri dușmane, un om, drept cuppenitor, în al cărui suflet viteaz, iubitor de neam, veghea totuși necontenit trează, generoasă, mila și îndurarea de cei slabi și nevinovați.

Avram Iancu

Cu obidă s'a rostit apoi acest nume, când cu un sfert de veac în urmă el apunea în silnică groapă a uitării, după ce eroul respingând onoruri și decorații personale pentru vitejia lui, fusese prigonitor, întemnițat, bătut, chinat și la sfârșit coborât în mormântul lui de sub Gorunul din Tebia.

Astăzi a treia generație care îl urmează vrea să-l sărbătorească pe erou cu alaiul unei mari adunări la locul nasterii lui, în fața căsuței pioase, unde ochii lui albaștri, adânci, hotărâți și totuși așa de blânzi, au văzut pentru întâia oară lumina zilei, acum o sută de ani.

Insuși regele Ferdinand, înălțul rege al tuturor românilor uniți, a prezidat consiliul în care s'au formulat normele acestui centenar. El va trebui să fie tot atât de măret cum au fost; personalitatea, falma, idealul eroului și îndeplinirea măreață al acestui ideal. O serbare unică, menită să tresalte sufletele românești din palat până în colț.

Căci mai sunt și azi oricât Moșii și Crișanii lui Iancu ar fi vrut să le dărâme palatele și din prisosul lor să acopere mizeria colibelor — mai dăinuște viața lor și azi și este, val tot atât de departă și prăpastie între ele, ca atunci... Sufletul eroului? Va tresalta oare și el în mormântul lui? O, de sigur. Dar nu în felul cum cred aceia cari în dorința lor vor să aducă omagiile lor de recunoștință lui Avram Iancu.

Dacă ar putea să reapeară el în mijlocul nostru — așa cum l'au cunoscut părinții noștri, cum l'am cunoscut noi a doua generație cari l'am urmat — Avram Iancu și-ar încunța sprâncenele stufoase peste ochii lui adânci și hotărâți.

Ce faceți aci? De ce atâta zgomot, paradă, cheltuială de timp, energie și — milioane? Mie nu-mi trebuie toate aceste onoruri. Dacă vreți să-mi slăviți vitejia, dați-mi pentru ce am luptat: ferichirea poporului meu. Dați pentru el milioanele pe cari le risipiți aci, în desert, înzestrând școlile, lăsați libere pădurile, munții pe cari i-am apărut eu pentru neam și numai ai neamului nu sunt. Ingrizii și nu moară de foame muncitorii pe care, ne vreme ce voi vă treceți vremea din comemorări în comemorări, din banchete în banchete — îl gonii din societățile voastre de exploatare a bogățiilor pământului eliberat prin sângele meu și al lor.

Morților nu le trebuie zgomot serbări și banchete. Vedeti de viața poporului meu. Să nu fie sărac și nemulțumit, părăsit și neorientat, românul, pe când străinul îl hulește și profită de el și azi.

La mormântul meu să veniți în tăcere, să veniți cât de mulți, mă bucur de aducerea aminte, de dragostea ce v'am purtat, de norocul ce v'a ajuns, scumpi urmași, dar nu atâta zgomot, paradă — o, voi nu știți cum fugeam eu de tot ce era pompos și — desert?...

Așa ar grăi, Avram Iancu, dacă cine-va ar sta să-l asculte glasul din mormânt.

Și grozav se mânia „Regele Munților” când vr' unul dintre ai lui nu-l asculta porunca.

Dar oare câți vor mai trăi dintre aceștia „al lui”? Din generația aceea care l'au văzut aievea încins cu sabia, cu coiful sur și pană albă, în fruntea oastei lui, dând porunci?

Mai trăește cine-va? Și dacă da, de ce nu vorbește în numele lui, în numele **CULTURII ADEVERATE** care l'au urmat până în mormânt și trebuie să-l urmeze secole încă din generație în generație, nefalsificat, cât timp neamul acestui pământ se va numi român. De ce nu se lămurește acest cult, acest sfânt **simbol** național, care nu trebuie sărbătorit cu tobă și țambal, ci o evlavioasă rugăciune pe mormântul sfânt.

Dă-ne Doamne o picătură din mîntea și puterea lui să putem înfăptui cu înțelepciune, cu eroism și **abnegație** ceea ce a îndrăsnit el să conceapă în timpurile acelea de eroică avântare... Dă-ne Doamne înima lui bună să putem simți cu ea lipsurile și durerile țării, iubirea lui sinceră de neam ca s'o cultivăm ca pe cea mai scumpă **virtute** a noastră.

Dă-ne Doamne o înțelepciune așa de pătrunzătoare, generoasă, înaltă și adâncă să ne dezarmăm prin ea, ca și lănsul cu vitejia dreaptă și hotărâre limpede, dușmanii. Apoi să ne întorcem fiecare acasă la ogorul nostru cu a-

cest cult al simbolului de vitejie al lui Avram Iancu — și să lucrăm în tăcere.

Zgomotul turbură sufletul și lucrurile să săvârșesc în tăcere.

Eu care am privit în ochii adânci ai lui Avram Iancu și -am înțeles dorurile și durerile lui în copilăria mea — fără de voce am scos acest strigăt — pentru aceia cari îl vor înțelege și ei.

CONSTANTA HODOȘ

Românii în literatura ungurească din secolul al XVIII-lea

La cursurile defă Vălenii-de-Munte, unde marele nostru istoric Nicolae Iorga, și-a adunat și în anul acesta intelectualii din toate părțile țării sunt și mulți minoritari din Ardeal.

D. Bittay încă din anul trecut a început un curs despre literatura ungurească ocupându-se de literatura ungurească veche. Anul acesta a reluat conferințele, vorbind despre literatura ungurească din secolul al XVIII-lea. D. Bittay a vorbit așa cum se potrivea mai bine mediului de la Vălenii. Literatura ungurească și mai ales cea veche nu poate interesa în amănunțimile sale pe nici un român chiar când tinde să aibă o cultură generală mai înaltă. De acest lucru conferențiarul și-a dat bine seama, făcând doar o schiță a literaturii din acel secol, arătând mereu unele analogii ce le are literatura maghiară cu cea românească. În afară de aceasta conferențiarul a arătat tot ce se aminteste în literatura maghiară despre români.

Astfel, am aflat că scriitorul ungar Bethlen Kiklos scria, înainte de Sincal cu 50 de ani, despre asemănarea portului românesc cu cel al dacilor depe Columna lui Traian. Aceiași constatare o face ceva mai târziu pictorul Sztalmari, Kikes Kelemen, care prin cele 217 scrisori ale sale adresate unei rude închipuite, (scrise sub influența franceză câștigată în câteva luni de zile petrecute la curtea lui Ludovic al XIV-lea) a dat prozei ungurești o limbă subtilă și aflăm că a trăit aproape doi ani de zile în Muntenia și Moldova, unde a fost trimis cu misiuni politice.

Despre petrecerea lui în țara românească scrie în termeni calzi, laudând mai ales frumusețea pământului românesc. Francisc Toth, al cărui nume a rămas în literatura maghiară ca descoperitor al scrierilor lui Hikes, a scris un memoriu asupra fanarioților.

Vorbind despre literatura dramatică a acestui secol, d. Bittay arătat că primele încercări sunt încercările ce se fac în școlile călugărești cu **drama școlară**. Ca fapt interesant aminteste că la Institutul piarist din Nitra, (Cehoslovacia de azi) s'a jucat la 1723 o dramă al cărui erou era **Ștefan cel Mare**, Domnul Moldovei. Această interesantă descoperire o face d. Bittay publicând acum 3-4 luni, o notiță în revista „Irodolmi Szemle” din Cluj. Cercetările ce s'au făcut pentru a se găsi drama, au rămas zadarnice.

În epoca de după 1772, numită a înfloririi literaturii ungurești, apar primele reviste. În „Tudományos Szűfistemények” (Colecțiuni științifice) se scriu mai multe articole în legătură cu românii. În suplimentul literar al acestei reviste, numit „Szep irodalmi ajándék” și-a început Gojdu activitatea lui literară, nu de prea mare însemnătate în literatura română. Ceva mai târziu revista „Sas” a publicat o colecțiune de proverbe românești în traducere.

În primii ani ai secolului XIX se înființează de către Francisc Szecsenyi, Muzeul Maghiar la care a lucrat și Gheorghe Sincal. Învățătul român a scris chiar o poezie în onoarea palatului Iosif și a lui Fr. Szecsenyi.

Din Acajiu Barcial descinde scriitorul ungar Barcsay care s'a făcut cunoscut prin o atitudine destul de pronunțată față de iobagi. Barcsay, poate fiindcă era de origine română, scrie cu multă simpatie despre iobagii români din Alba de Jos.

Multe observații face asupra românilor și marele reformator al limbii ungurești Kazinczy Ferencz într-un memoriu al său asupra Ardealului. Un alt învățat ungar Benedici Visdy, la cursurile sale de istorie ținute la Universitatea din Budapesta avea ca ascultător pe **Petru Maior**.

Datele profesorului Bittay, urmează să fie cercetate de către aceia care vor încerca odată să ne dea o istorie a legăturilor culturale dintre români și unguri, ori vor încerca să arate înăurirea ce au avut-o aceste două literaturi, una asupra alteia.

A. Buteanu

Duiliu Zamfirescu și „Năpasta” lui Caragiale

Duiliu Zamfirescu, care a dat literaturii românești atât de frumoase romane și care ca poet a fost pus alături de

Duiliu Zamfirescu

clasicii: Creangă, Caragiale, Coșbuc, în discursul său de recepție (16 Mai 1909), concomitent cu analizarea scrierilor populariști în proză: Slavici, Popovici-Bănăteanu,

și Creangă, atinge chestiunea înfățișării sufletului țărănesc în literatură.

Într'adevăr, după ce arată că tragedia antică, reprezentată prin Euripide, Eschyle și Sophocle, are drept eroi numai căpeteni de state, după ce arată că teatrul lui Shakespeare „marele evocator de viață”, cum l'a numit cu drept cuvânt Taine, se agită în cele mai înalte sfere sociale, conchide că sufletele simple ale țărănilor intră, cu adevărat, în scenă numai prin autorii ruși. În continuare, D. Zamfirescu, arătând că țărănișii scriitorilor ruși sunt ființe extravagante și complicate, cari nu au absolut nimic comun cu țărănișii noștri, spune: „De aceea s'a răstăcit Caragiale în creațiunea sa „Năpasta”, când a voit să ne dea o țărăncă română, complicată și ascunsă, având puterea să trăiască ani întregi lângă un bărbat pe care-l ura din suflet numai ca să-i prindă taina și să-i răz-bune”.

În aceste rânduri voi căuta numai să dovedesc dacă o atare situațiune sufletească este sau nu verosimilă Anei, căci ea este cea „țărăncă română, complicată și ascunsă” — după afirmația lui Duiliu Zamfirescu, despre care Titu Maiorescu a spus că „ar fi bine să se ocupe numai de a scrie literatură, nu de-a o judeca”.

Pentru a face acea dovadă, este de ajuns să expun trăsătura esențială și primordială a teoriei dramatice, formulată, pentru prima oară, de Denis Diderot, personalitatea genială, care a rezumat, în modul cel mai perfect aspirațiunile filozofice ale secolului al XVIII. Într'adevăr acesta spunea: „C'est aux situations a décider des caractères. Le plan d'un drame peut-etre fait et bien fait sans que le poete sache rien encore du caractere qu'il attachera a ses personnages”.

Caragiale

De aceea Caragiale, adevăratul întemeietor al teatrului de satiră socială, la noi, a concretizat caracterul Anei, conform situațiunii dramei „Năpasta”.

De vreme ce Ana bănuiește crima lui Dragomir, de vreme ce pumnalul, stropit cu sângele sotului ei atârână cu o sfidare zdrobitoare, asupra lui Dragomir, este absolut firesc ca Ana să fie răzbuunătoare și să caute a chinui conștiința bolnăvicioasă a lui Dragomir prin amintiri rău-tăcioase, prin muștrări ocolite, sau — cu alte cuvinte — din situațiunea ei în dramă, este o lege inexorabilă să aibe un atare conținut sufletec.

Și în afară de aceasta făcând abstracție de faptul că situațiunea dramei a dat naștere caracterului Anei, ne punem întrebarea: „Oare simțimintele și pasiunile, acele acte de sine stătătoare în viața omenească, care au un început simțit și o terminare pronunțată, nu pot fi su-gerate oricui, fie boer, fie țărăn”? Fără îndoială că ar fi o aberație de judecată să contestăm acest lucru.

Prin urmare lui Caragiale nu i se poate imputa că și-ar fi greșit plămuzirea sa poetică „Năpasta”, prin felul cum a zugrăvit caracterul Anei.

Caragiale are marele merit de „a fi ridicat pe scenă un colț mic de pe marile suferinți țărănești — după cum spunea criticul Gherea, întemeietorul și propovăduitorul criticii științifice și logice.

Eques

Scriitorii noi

Este drept că în ultimul timp s'a constatat la noi o des-voltare mai largă în literatura noastră, cu toată tendința unui fel de porjire nesocotită de a degrada orice manifestare culturală și literară originală.

Cu toate aceste greutăți, autori au dat la lumină lucrări cari au dovedit temeinicia scrierilor lor.

Alături de maeștrii noștri se ridică cu timiditate maeștrii de mâine, autori necunoscuți încă cari ne dau lucrări ce ne încălzesc sufletele noastre.

Menționăm cu firească satisfacție lucrarea d-lui Nicu Borgovan, un fin al Ardealului, volumul „Doctorul Cornelius” nevele humoristice în cari autorul într'o proză admirabilă, ne arată după propria sa personalitate, câteva siluete din viața ardelenilor și cari constituie acest volum. Cu un colorit a parte, original, siluetele comice descrie într'o proză lirică, rulează în ochii cititorului, însenânându-i sufletul.

Autorul promite mult pentru viitor.

A mai apărut o carte cu versuri cari ne reamintesc pe acelea ale unui poet celebru român.

Sunt versurile „Din templul meu” de poetul Emil Chiffa tot din Ardeal; cu felicitate mijloace autorul ne înșiră versurile sale, în cari, cu un colorit duios, își arată genul său aparte impresionant prin vioiciunea și gineștița ritmului.

Serbătorirea lui Ady și reacționarii Unguri

Se știe că marele poet ungar Ady, mort în 1919 (a cărui placă comemorativă s'a așezat zilele trecute în comuna natală, Mintint, a poetului, din Ardeal) era unul dintre cei mai sinceri prieteni ai Românilor. Marele suflet al poetului a înțeles că Români erau neîndreptățiți ca oameni în fosta țară a lui Kosuth și le-a luat apărarea, ne-păsându-l de furia oligarhiei ungare.

Articolele din „Nyugat” (Apusul) și „Világ” (Lumea) pe cari le-a scris Ady în apărarea Românilor, au fost cele mai strălucite confesii ale unui suflet bun și drept. Este firesc că Români din Ardeal i-au purtat amintirea pioasă și recunoștința lor nu putea fi decât admirația cu care l-au înconjurat până ce Ady era în viață.

O ceată de Unguri luminați a hotărât — după cum se știe — ca să-i ridice o statuie în comuna Mintint, aproape de Fălău — și placa comemorativă a fost desvâlțată cu deosebită solemnitate, la care a luat parte, reprezentând pe Ministerul Cultelor și Artelor, și poetul I. Minulescu, care a ținut un fulminant discurs de înfrățire. Discursul d-lui I. Minulescu, cât și asistarea unor alte personalități române la serbătorirea lui Ady, a supărat... Ungaria reacționară și s'au găsit doi reprezentanți de frunte ai literaturii ungare: d-nii Eugen Rakosi și Francisc Herseg, cari să atace în articolele de fond ale ziarelor „Budapesti Hirlap” și „Az Ujsag” din Budapesta, memoria marelui poet ungar, învinuindu-l pe acesta că dânsul a fost unul dintre „complicii” Românilor și grație activității sale destructive s'a năruit turnul milenar al Ungariei... „Notabilitățile române au asistat la serbătorirea lui Ady din simplul motiv, că au vrut să dovedească recunoștința românilor pentru poetul lungar, care și-a trădat națiunea... Balivernele lui Rakosi și Herseg nu pot atinge memoria unui mare poet ungar, care a înțeles datoria lui umanitară și a luat apărarea oamenilor oropsiți. Dar mai puțin pot vătăma onoarea noastră pentru că ura lui Rakosi și Herseg nu ne va distruge Statul, ca să-l aservească iar feudalilor unguri. Memoria lui Ady o vom respecta ca pe a unui mare poet — al celor neîndreptățiți — și reacționarii unguri nu le rămâne decât: să nu citească versurile lui Ady, cari au fost scrise pentru oameni cuți.

Statuia lui Nurmi

Olimpiadele din Paris au adus pentru toate țările prilejuri de „bucurie națională”. Finlanda, țara lui Iuhani Aho... țara cu șapte luni albastre... sărbătorește acum pe Nurmi fenomenul campion al olimpiadelor: fuga... Nurmi, ale cărui picioare sunt ca ale unui ogar și care ar întrece în fugă alții și pe un cerb... este sărbătorit de întreaga Finlandă. Ziarele îl consacră numere speciale. Universitatea din Helsingfors l'a numit „doctor honoris causa”... iar de-asupra tuturor societățile sportive naționale din Finlanda, lansează un apel public de a colecta bani pentru statuia lui Nurmi și... inimile s'au deschis în țara celor șapte isvoare... După toate probabilitățile, la toamnă, se vor începe lucrările pentru a se ridica statuia fenomenului de picioare... Este simpatice acest delir al publicului pentru sport, și nu arareori, un trist semn al curentului anti-intelectualist, care a pornit în Europa întreaga. Căci altfel ne-am putea întreba, de ce să înlocuimscă picioarele, brațele, umerii și mușchii... sufletul și creierul, și în loc de a se face cult din progresul culturii, se face cult... în detrimentul intelectului... celui mai oportunist simț al omenirii: sportul.

Iuhani Aho, marele poet al Finlandezilor, nu are încă statuie. Artistul nemuritor, plămuzitor al neîntrecutelor poeme în proză... trăește în sufletele celor ce iubesc arta pură. Nurmi fenomenul de picioare și fugă... își va putea plimba trupul în jurul propriei sale statuți. Și astfel vom vedea în pietele Capitalelor, în loc de statuile lui Molière, Shakespeare, Goethe, Dante și Tolstoi... statuile de acrobafii, îmblânzitori de șerpi, ghioltoare, șampioni de trântă și valută etc. etc. Oricât de minunat a fugit la Paris Nurmi... Finlanda nu trebuia să facă pasul acesta.

In numărul viitor:

Amintiri despre Avram Iancu

de Constanța Hodoș

Adeverul Literar și Artistic

Prețul abonamentelor:

In țară:

Le1 250.— pe timp de un an
" 125.— " " " 6 luni
" 65.— " " " 3 "

In străinătate:

Le1 500.— pe timp de un an
" 250.— " " " 6 luni
" 130.— " " " 3 "

